

Интердисциплинарен подход при преподаване на принципите на композицията в специалност “Урбанизъм”

/Кратък анализ на няколко конкретни упражнения в този дух в преподавателски тандем архитект урбанист- художник/

**арх. Любомира Лилова,
редовен докторант към катедра „Градоустройство” на АФ, УАСГ- София**

Когато заявих участието си в конференцията, аз няхах никаква идея за точните параметри на темата на проф. Александров, назована от него „Урбанизмът художество ли е?”, затова съм много доволна, че моето изказване по един естествен начин ще се яви продължение и своеобразно доказване на неговата теза, а именно: да, урбанизмът е и художествена практика, като акцентът е не толкова свързан с реалната практика на урбанизма, колкото с неговото преподаване. Очевидно, че това е една актуална тема и тя е актуална не само за България на този етап, но и за световните тенденции в постмодерния свят.

В настоящето изложение ще споделя някои свои опитности, наблюдения и анализи като участник в един, донякъде експериментален, учебен модул. В рамките на формулировката „Градска композиция” няколко преподаватели развиват в кратки цикли взаимосвързани лекции и упражнения по избрани от тях теми- проф. д-р арх. Ал. Александров, доц. д-р арх. В. Иванов, доц. арх. М. Ненчев, доц. д-р арх. Г. Бояров и арх. Любомира Лилова от катедра „Градоустройство” и гл. ас. Я. Дейков от катедра „Рисуване и моделиране” към АФ на УАСГ- София. Като докторант към катедра „Градоустройство”, чиято тема кореспондира с проблематиката на учебния модул, бях включена в екипа като партньор на гл. ас. Я. Дейков, с който в рамките на 5 конкретни упражнения от семестъра, съпроводени от 5 лекции, работихме върху проблемите на композицията, и по- специално върху проблеми, подсказани от практиката на изобразителните изкуства. Засегнаха се теоретични и практически въпроси от теорията на композицията, общи принципи на абстрактната композиция и тяхната съотнесимост към преподаването на предмета за специалност „Урбанизъм”. Специфичен акцент беше упражнението, при което студентите създаваха композиция, напомняща реална градоустройствена проектна структура, инспирирана от „случайна” графична подложка.

Гл. ас. Яким Дейков, в качеството си на лектор, засегна следните теми и проблеми:

1. Уводна тема
2. Абстрактната композиция в живопистта като основа на някои приложими в урбанизма принципи и тяхното преподаване
3. Общи принципи на теорията на композицията; 2D и 3D композиране. Композиции, изспирирани от реална градоустройствена подложка.
4. Обратният път в преподаването на композицията. Композиции, инспирирани от случайни графични подложки. (лекция, изготвена от гл. ас. Я. Дейков по задание на доц. Груев, и преподавана от него в продължение на 10 години в 1 курс на специалност „Архитектура”, даваща много добри, проверени в практиката резултати. За целите на настоящия учебен модул заедно я модифицирахме в по-приложна посока, с по-урбанистична насоченост, така че да бъде съотнесено към и да отговаря на целите на обучението на студенти по Урбанизъм.)

5. –та тема “Градове и композиции” изнесох самостоятелно в качеството си на докторант към катедрата.

Последвалите упражнения дадох много интересни решения, които ще опиша и проанализирам в дисертацията си. Много от засегнатите теми, проблеми и въпроси, са и теми, проблеми и въпроси по моята дисертация, затова съм правила анализи на постигнатото и на възможностите за стимулиране на креативността в „сътрудничество” с изобразителните изкуства.

Учебните цели на тези упражнения са от теоретично и от практическо естество и са формулирани за всяка отделна тема. В рамките на четири учебни часа се вметва лекция, която има определени теоретични акценти и практика, като се изпълняват специфични учебни задачи, които развиват у студентите професионални моторни сръчности и стимулират уменията да се “прави творчество”. Тези задачи изваждат от контекста на общото определена проблематика, за да бъде усвоена и включена в личното меню от изразни средства на студента.

Територията може да се разшири, като включи и други, не по-малко важни и полезни упражнения. На този етап програмата не го е позволила като конкретика, което наложи посочените 5 теми да бъдат модифицирани и вклучени в комбиниран учебен модул, но общата идея беше те да бъдат част от самостоятелен модул, включващ като проект следните 15 теми (всяка от тях започваща с 1ч. лекция, която да инспирира и провокира студентите за едно упражнение, което не е буквално илюстрация на лекцията, но тя по отношение на него се явява като един вид вдъхновение). Каае се за специално подбрани теми в учебен модул, предназначен за студенти по урбанизъм, който не преповтаря близки дисциплини. Представям накратко първоначално предложените теми, защото смятам, че в един по-общ план те представляват интерес:

I. Уводна тема

II. Рисунката – основен инструмент при визуализация на мисълта.

III. Някои представителни акценти от теорията на изкуството в Европейската културна традиция.

IV. „Митичното” начало на урбанизма.

V. Градове и култури. Идеални градове.

VI. Общо за композицията.

VII. Композицията като академична дисциплина

VIII. „Обратният път” в обучението по композиция.

XI. Градове и композиции.

X. и XI. Интерпретации на пространството. Пространство и композиция.

XII. „Анализ на красотата”.

XIII, XIV, XV. Творчеството като извор на вдъхновение.

Целта на този интердисциплинарен по характер учебен модул е чрез акценти върху отделни знакови за културата, *изобразителното изкуство и градоустройството* явления, да се провокира способността за творчество, евристичност и креативност – качества, които не се развиват по подразбиране с натрупване на професионализъм, както и извеждането и подпомагане овладяването на определени абстрактни композиционни принципи, изучавани и практикувани в няколко отделни дисциплини извън градоустройството, които да могат да бъдат прилагани в конкретна среда в един или друг контекст. Смисълът на подобна учебна програма е чрез умишлена работа в

тази посока да се култивира способността да се реагира на различни по тип композиционни принципи, съответстващи на естетиката на конкретната среда, преодолявайки по този начин стихийното проектиране. Още повече едно художествено намерение в практиката никога не е абстрактно. То има в по-голяма или по-малка степен социално отражение. Едно естетическо намерение води до оптимизиране (или обратното) на социалната среда.

Моето присъствие в екипа имаше за генерална цел придържането към градоустройствения „ракурс” и по-приложна по отношение на урбанизма територия. Последната от изнесените 5 теми, зададена в програмата като „Композицията в градоустройството. Едромашабни структури.” Аз назовах „Градове и композиции” и проведох и в теоретичната и в практическата част. Тя съдържаше анализи на представителни градоустройствени композиции (реални и проектни примери), онагледяващи голям брой относително чисти и съставни композиционни принципи при плановете и пространствени композиции.

С това целта ми беше да подчертая значението на друг мощен фактор за развиване на креативността и професионализма- превръщане на натрупаните конкретни знания и споменавани по време на следването примери в „меню”. Несъмнено е (и развитието на информационните технологии вече го е доказало безапелационно), че оригиналността не е просто умела импровизация и че най-сериозните постижения в нашата област се базират и върху майсторската употреба на менюто, което обаче (ако употребим компютърен език) изисква да сме „заредили програмата си”.

.mit

Разгледала съм над 100 примера, като при този анализ целта ми беше да сведа до възможно най-кратък знак логиката на генералната композиция на града, провокирайки по този начин студентите да „виждат” композицията. Символът не е истински град, но за истинския професионалист знаковият му аналог представлява важен инструмент при планирането, анализа и композирането му. Заложих на това „първо четене”, което в преподаването обикновено се подценява. В анализа съм използвала като базови схеми реални плановете на градове, като скицирах пред студентите схематичния им знаков аналог, като в последствие студентите са се базирали в упражненията си на голяма част от тях.

Разгледани са основните фактори, влияещи върху градоустройствената композиция като цяло, както и основните типове равнинни градоустройствени композиции, унагледени и илюстрирани с принципни схеми и конкретни емблематични исторически и съвременни примери, така както и с някои утопични футурологични проекти. Засегнат е въпросът за третия размер, като важен обемен композиционен елемент в градската среда и значението, проявлението и влиянието му в и върху градската композиция.

За целите на настоящата задача е избрано като най-удачно структурирането им спрямо основния им композиционен принцип, нямащо за цел историческа изчерпателност, а четивно унагледяване на основните видове плановете и пространствени градоустройствени композиции, както и някои характерни комбинации между тях, поставяйки умишлено превес на композиционното начало при създаване на градската среда.

Резултатите, които смятам да опиша в докторския си труд и техният анализ заслужават внимание и се надявам да бъде добре оценен по време на неговата защита, защото

смятам, че на този етап в преподаването у нас акцентът е върху приложния подход, докато концептуалният е силно одценен за сметка на техния професионализъм. Намирам за удачно да цитирам К. Кларк с извадка от книгата ми „Цивилизацията” (с. 199):

„Една от причините, поради които средновековната и ренесансовата архитектура е толкова по-добра от нашата, е обстоятелството, че архитектите са били художници. Майсторите-зидари на готическите катедрали започват като обикновени каменоделци, работещи над порталите. През епохата на Възраждането Брунелески е бил първоначално скулптор, Браманте-живописец, Рафаел, Перуци и Джулио Романо са все художници, които на средна възраст стават архитекти. Измежду големите архитекти на Рим от 17. век Пиетро да Кортона е живописец, а Бернини-скулптор и това е придало на работата им сила на пластичната инвенция, чувство за пропорция и онази отчетлива разчлененост, която се основава на изучаването на човешката фигура. А тези качества не винаги са присъщи на онези, които знаят много за якостта на стоманата и за другите изисквания на съвременното строителство.”

И наистина- всички те не са били архитекти или градоустроители, а художници. Защо тогава създават едни от най-ярките архитектурни постижения и до днес?

Ако сведем този цитат специално към градоустройството, можем да заключим, че независимо от доброто познаваме на нормативната база, трудно можем да създадем находчиви концепции без специфична нагласа на креативност на ума и тази нагласа се постига повече чрез творческите дисциплини, отколкото със строго архитектурното и в частност градоустройствено, обучение.

И тук смятам, че е уместно да цитирам част от есето: „Композицията човек” на Яким Дейков от книгата му “Етюди за творчеството” (с.6):

„...всяка човешка дейност е утвърждаване на алгоритъм-система от правила, които определят последователност от действия, чието следване предполага постигането на дадена цел. Ако се опитаме да назовем това с една дума, струва ми се, че най-точната (т.е. най-малко неточната) ще бъде композиция. Различните човешки дейности в хоа на своето развитие са обособили набори от правила, набори от условности, които може да бъдат наречени език (език на изкуството, език на науката...) и то не само като метафора („защото светът на човека не е само свят на нещата в пространството, но и свят на символи, където разграничението между действителност и илюзия е само по себе си недействително”- Гомбрих, “Изкуство и илюзия”). Тези метафори имат своите екзо- и езо-терични пластове, имат своя недостъпен за профаните подтекст. Да пишеш за композицията в изкуството, да правиш композиции, означава да разбираш граматиката на езика на изкуството.”

Избирайки своята тема за докторантура, аз изхождах от своя реален интерес към възможностите на академичното обучение за възпитаване на художествен вкус, занаятчийски мануални сръчности и да стимулира хрумванията, креативността, творчеството. Като дипломиран професионалист, аз съм наясно, че в реалната практика огромна роля играят нормативните и функционални ограничения, а специално в градоустройството- съществуващите положения и редица нехудожествени фактори-социални, икономически и други. Естетическият компонент се спряга по-рядко, а той е най-малко равен на останалите. Макар градовете да са като градоустройство почти „свършен факт”, всяка промяна, намеса, добавяне, трябва да има композиционни съображения. Практиката тотално подценява композицията. (за разлика от

композицията в изобразителните изкуства, композицията в архитектурата има за цел преди всичко органично „вмъкване”, намеса, промяна в ситуацията.)

Същевременно- академичното обучение все пак е с идеална насоченост и аз не мога безрезервно да приема призивите за засилване на прагматизма при подготовката на професионалисти. Считаю, че в нашия университет „професионалния” аспект е достатъчно, даже предостатъчно застъпен, за сметка на „концептуалния”. При сравнение с обучението в чужбина, това личи достатъчно ясно, за което аз имам сериозни лични впечатления. При това трудно може да се твърди, че нашето професионално бъдеще и архитектурно-урбанистичната среда, която изграждаме и обитаваме ще бъдат по-добри от тези на колегите ни в чужбина.

Композицията в обучението по градоустройство на този етап се постига и прилага по-скоро интуитивно. Остава се на стихийното развитие на всеки един. Изобразителните практики върху една чиста, (необременена от пълната сложност на архитектурната практика) територия, могат категорично да бъдат полезни с методики в академичната подготовка на студента по архитектура и урбанизъм. Преди всичко изобразителните практики, в смисъла на темата, не трябва да се мислят като цел сами по себе си, а като средство. Те, пак, в аспекта на темата, имат за цел събуждането и изграждането на качества у студента. (нещо по-важно- обучението няма за цел само натрупването на “количествено” знание, а и преди всичко изграждането на бъдещи автори и качества.)

С това си участие искам да оглася твърдото си убеждение в несъмнената полезност на интердисциплинарния подход. И по- специално- в комбинация с подхода при преподаване на изобразителни изкуства, откъдето можем да прибавим към професионализма си „употребата” на особени гледни точки, емоция, неочаквани находки, артистичност, усет за стил, пропорции и „мащаб”.

Съвременната теория е именно междужанровите пространства и архитектурната практика на най- високо ниво (съвременните „хай- тек” архитектурни проекти) доказват, че има нужда от разумна теория в тази посока, иначе винаги практиката ще ни изпреварва. Изобразителните практики- важен и неотделим фактор в съвременното градоустройство продължават да бъдат пренебрегвани снизходително като касаещи съвсем друга наука. Моите лични наблюдения показват важноста на работата с човек, който не е пряко свързан и професионално ангажиран с градоустройството и си позволява да разглежда нещата извадени от контекста, незамъглени от професионални митологии. Аз съм се концентрирала конкретно върху интердисциплинарния подход в изобразителното изкуство и давам акцент върху това. Добър резултат би дал и интердисциплинарния подход с други дисциплини, които липсват в обучението по Урбанизъм. (философия, естетика, история на изкуството...), като интердисциплинарен подход не означава да се изучават съответните дисциплини като такива, а именно в контекста на урбанизма и то заедно, в диалог, защото моите наблюдения като дескорошен студент и сега вече „от другата страна” на катедрата са, че тази връзка именно се губи. Дори студентите да знаят нещата, те не влизат в системата им от мислене. Често срещано е смесването на понятията, като най-прост пример е как по време на тези упражнения един студент възприе задачата „пейзажна композиция” в буквалността и „типичен пейзаж”. Интердисциплинарният подход има за цел и това-изчистване на понятия. Но това изисква ангажираност и качество на преподаването, в противен случай би могло да доведе до още по- голямо такова объркване. Още един пример: не е едно и също да ти преподава английски урбанист, както учител по английски да говори за урбанизъм.

В заключение искам да кажа, че създаването на едно произведение на нашата професионална работа може да бъде методически разделено на няколко етапа, с цел на всеки един от тези етапи да бъде свършена част от работата, като в крайна сметка резултатът да не бъде едностранчив, а именно: „концепция- композиционна находка- съзнателно съотнасяне на този композиционен подход към изискването на заданието- обличането му в строго професионална форма”. Това са необходимите етапи, които съпътстват професионалното проектиране, иначе съществува рискът да се проектира и преподава по шаблон. В изнесените от нас теми умишлено сме поставили акцентът върху композиционния подход, предлагайки по този начин един нов прочит на града от гледна точка на композицията като абстракция, отдавайки на естетиката заслуженото й място в сложната система от съображения, съпътстващи процеса на създаване на градската среда.